

T Á R C Z A.

Dr. Mikler Magyar evangélikus egyházjoga.

Egy vaskos, 741 lapot számláló könyv ez,¹ a melyet ismertetni, méltatni óhajtok. Hogy mi indította az érdeemes szerzőt, a ki jogtanár és dékán az eperjesi jogakadémián, e nagy munka megírására, azt ő maga elmondja könyvének előszavában; hogy miért lett ilyen terjedelmes, vagyis, hogy mi mindent foglal magában, azt elmondom ismertetésem során én.

Másfél évtized óta, mondja a szerző, nem jelent meg protestáns egyházjog, azaz jogtan, azóta pedig nagyot fordult a világ. Az 1894/5-iki egyházpolitikai törvények sok tekintetben egészen új helyzet elé állították a hazai összes egyházakat; az 1891—4-ik évi budapesti jubileumi zsinat pedig, ha nem is merőben, de mégis lényeges vonásaiban új szervezetet adott a hazai evangélikus egyháznak. Igaza van hát szerzőnek, midőn rámutat arra, hogy ezen változott helyzetet, az egyházpolitikai, valamint a zsinati törvényeket és az azóta keletkezett nagyfontosságú szabályrendeleteket és az egyház életébe mélyen belenyúló egyéb országos törvényeket méltányló *különleges* protestáns, illetve evangélikus egyházjogi könyv eleddig nem jelent meg. Írtak azóta egyházjogtani kézikönyveket Kossutány és Kérészy, de eltekintve attól, hogy ez utóbbi szerző művének második részével — könnyen érthető okból — még adósunk, egyiknek munkája sem „monografia“, vagyis nem egy egyetlen egyháznak jogszabályaival foglalkozik, hanem felöleli az összes hazai egyházak jogviszonyait s így egy egyháznak szervezetére, közigazgatására stb. vonatkozó törvényeit, rendszabályait a maguk összességében, a dolog természeténél fogva, fel nem ölelheti. Sőt a közkézen

¹ Dr. Mikler Károly: Magyar evangélikus egyházjog. Budapest, 1906. Grill Károly. Ára 15 korona.

forgó jogi kézikönyvek nagy része a protestáns egyházjognak bizony csak nagyon kicsiny helyet juttat.

Időszerű, nagy és jó munkát végzett hát dr. Mikler s kiváló szolgálatot teljesített nemcsak egyházával, hanem az egyház-jogtudományjal szemben is, midőn egyházának összes jogviszonyait felölelő kézikönyv megírására vállalkozott. Mert *kézi* könyv ez, a szó teljes, igaz értelmében. Kézikönyv nem csak és nem is annyira a studensek, mint inkább az egyház „szolgálatában” forgolódók — lelkeszek és világiak — részére.

A nagy mű két főrésze, két könyvre oszlik. A könnyebb kezelhetés és áttekinthetés céljából jobb lett volna, ha két „kötet”-re bontatott volna szét. Az első könyvben a szükséges fogalmi, általános meghatározások után három részben tárgyalja az ev. egyházi alkotmány történeti kifejlődését, a jogforrásokat és végül a harmadik részben három fejezetben a magyar evangélikus egyháznak egyfelől az államhoz, másfelől a hazai egyházakhoz és egy külön fejezetben a református egyházhoz való viszonyát. Ez, mondjuk, a munkának theoretikusabb része, bár szükségtelen mondanom, hogy ebben is találkozunk, különösen a harmadik részben, a gyakorlati életre vonatkozó kérdések tárgyalásával.

A második, terjedelmesebb könyv, a közigazgatási kézikönyv felöleli az evang. egyház tényleges alkotmányának, közigazgatásának részletes, pontos ismertetését. Ez a könyv az evang. „egyházalkotmány”, vagyis a zsinati törvénykönyv berendezésének schémája szerint öt részre oszlik. Az első rész szól az egyházalkotmányról, a kormányzó szervekről, testületekről és egyesekről öt fejezetben. Az utolsó fejezet szól az egyetemes egyházi intézményekről — gyám- és nyugdíjintézet, közalap, felső iskolák —. A második rész szól a törvényhozásról, illetve ennek szervéről, a zsinatról; a harmadik az iskolákról, a negyedik a pénzügyről, „egyházi háztartásról”, az ötödik az egyházi biráskodásról. Ez röviden a könyvnek váza, beosztása. Ezen beosztásért a szerző nem felelős, a mennyiben célszerűségi szempontból követte, mint jelzém, a zsinati törvénykönyv beosztását. De hogy csak egy hibát említsek fel, az „egyetemes intézmények”-et helyesebb lett volna tárgyanként az illető részbe besorozni.

Egy kissé részletezve most már a dolgot, a szerző ab ovo kezdi; a bevezető részben ugyanis a hit, vallás, egyház, jog, egyházjog fogalmait tárgyalja vallásbölcészeti és jogi szempontból. Meghatározásai itt-ott némileg *nehézkese*k, idegen-szerűen hangzanak tartalmukra és kifejezési alakjukra nézve,

de általában jók és elfogadhatók. Helyes és elfogadható azon megkülönböztetése, a melyet a hit és vallás, vallásfelekezet és egyházra nézve felállít, mert hiszen, a mint szerző is megjegyzi, ezeket sokan összezavarják és az állami törvények sem distingváltnak ezekre vonatkozólag mindenkor helyesen. Az egyház meghatározásnál adja ő is, mint Kérészy, a dogmatikai és jogi meghatározást. Szerinte a jogi meghatározás: „az egyház egy bizonyos földterületen élő, *ugyanazon hitet valló* embereknek, vallásuk fentartása, terjesztése és fejlesztése céljából jogilag *szervezett* egyesülete“. Ez a meghatározás természetesen nem egyetemes, csak territorialis, felekezeti érvényű. A szerző az állam szokásos meghatározását vette mintá gyanánt; ha éppen kicsinyeskedni óhajtanék, beleköthetnék az „ugyanazon hitet valló“ kifejezésbe, de nem teszem, csupán arra mutatok rá, hogy nem olvastam még az egyháznak két teljesen egybevágó jogi meghatározását, a mi mindenestre mutatja a meghatározás nehézségét, illetve a vélemények ingadozását, eltérését erre vonatkozólag. Itt csak még azt jegyzem meg, hogy a szerző a látható és láthatlan egyház körüli meghatározások „útvesztőjébe“ a kelletténél mélyebben hatolt be. Helyesen határozza meg a szerző az egyházjog fogalmát, helyesebben, mint Kérészy, a ki szerint az egyházjog alatt „azon jogszabályok összességét értjük, a melyek az embereknek egyházhoz való tartozásukból eredő életviszonyait szabályozzák“. Világos, hogy ezen meghatározás keretébe az egyház szervezetére, valamint az államhoz és más felekezetekhez való jogviszonyt megállapító szabályok csak nehezen erőltethetők bele. Mikler az evang. egyházjog meghatározását adja, a mely szerinte: „mindazon jogszabályok összessége, a melyek az ev. egyház szervezetét, működését, más egyházakhoz és az államhoz való viszonyát, valamint tagjainak e minőségükből folyó cselekvési szabadságát külsőleg megállapítják“. Ebben benne van az egyházi köz- és magánjog a maga teljességében.

A jogtörténeti részben nem hagy figyelmen kívül egy kiemelkedőbb mozzanatot sem; világosan, itt-ott kissé bőbeszédűen feltünteti a külső politikai események keretében az evang. egyházalkotmány kifejlődését a kezdetleges szervezkedéstől kezdve. Érdekesen vázolja a patronatus történetét, átalakulását, az egyház vagyoni jogi viszonyait, az egyházközség kialakulását, a paritas megvalósulása körüli küzdelmeket. Adja a békekötések, országgyűlési törvények bőséges ismertetését, az 1891: XXVI. t.-cz.-et egész terjedelmében, a pesti zsinat történetét, kánonainak ismertetését és mindezen kérdések

tisztázásánál felhasználja a legújabb kutatások eredményeit, felemlíti a szerző azon körülményt, hogy a küriarchia azon alakjában, a minőben a budai, illetve pesti zsinatokon megjelent, az evangélikusoknál nem keltett oly nagy visszahatást, mint nálunk, de nem mutat reá elég világosan ezen körülmény okára, hogy tudniillik az evang. egyházban az inspector intézménytől már csak azért sem idegenkedtek az evangélikusok annyira, mert náluk ez, ha mindjárt csak kezdetleges és részleges alakban, eleitől fogva megvolt.

A történelmi rész után a jogforrásokat ismerteti a szerző, itt is előzményül adja mindazt, a mi a magyar ev. jogforrások megismeréséhez szükséges. A „szabályrendeletek” című szakasznál azt mondja, „hogy a magyar ev. egyházjognak ezek képezik legdúsabb forrását”. Ez igaz és ez jellemző tulajdonsága az ev. egyháznak, a mely sok mindent megmagyaráz, többek között azt is, hogy miért nem *kellett* az evangélikusoknak velünk együtt újból zsinatolniok. Az ő zsinatjuk a legtöbb és szinte a legfontosabb ügyekre nézve csak általános elvi törvényeket alkotott, a részletkérdések elintézését pedig reá bízta részben az egyetemes gyűlésre, részben a kerületekre. Hogy csak egy dolgot említsek, itt van a lelkészválasztás, a melyre vonatkozó törvényeket mi immár harmadszor változtatjuk, az evang. zsinat 11 rövid szakaszban adja az elvi törvényeket, a rendszabályokat megcsinálták és megcsinálhatják a jövőben is a kerületek.

Az egyház és állam közötti viszony tárgyalásánál szerző a szokott beosztás szerint adja az idevonatkozó teoriákat, a nálunk is elfogadott paritetikus elveket és ezekből folyó tényleges viszonyt az állam és egyház között. Itt találkozunk az egyházpolitikai, kongrua-, nép- és középiskolák segélyezéséről stb. szóló törvényekkel. Úgy ezeket, mint az egyházak közötti jogviszonyt megállapító törvényeket akként és oly terjedelemben tárgyalja a szerző, hogy könyve minden más törvény és szabályrendelet-gyűjtemény konzultálását feleslegessé teszi. Nagyon érdekes, a mit a párbérrre vonatkozólag mond a legújabb idevágó jogi felfogások alapján.

A szerzőnek testvéries érzületét mutatja, hogy külön fejezetben tárgyalja a magyar ev. egyháznak a reformátushoz való viszonyát, adván egész terjedelmében a nagygeresdi egyességet mai megújított alakjában, a mely ellen, fájdalom, *intra* és *extra* . . . sokszor vétkeznek!

A könyvnek második része a magyar ev. egyházalkotmány és közigazgatás *részletes* ismertetését foglalja magában. Bevezetésül adja a potestas ecclesiastica és hatalom *alanyának*

meghatározását és a prot. egyházkormányzati rendszerek ismertetését. A potestas ecclesiastica szerinte „az egyháznak az igehirdetésben, a kegyelemeszközök kiszolgáltatásában (potestas ordinis) és az egyház külső kormányzásában (potestas jurisdictionis) megnyilatkozó *akarata*“. A hatalom *alánya a gyülekezet*. Ezen konklúzióhoz a lutheránus konfessziók gondolatmenetén át óhajt a szerző eljutni, a mi kissé erőltetve sikerülhet csak, mert hiszen tudvalévő, hogy a német reformáció az egyházalkotmány tényleges evangéliumi, *írászerű* reformálásához a körülményeknél fogva nem juthatott el. Ennek egyébként a szerző is kifejezést ad ott, a hol a kálvini egyházalkotmányt *lényegében* helyesen ismerteti. Nagyon helyesen jelöli meg dr. Mikler azon jellegzetes különbséget, a mely úgy nálunk, mint másutt, a lutheri és kálvini egyházalkotmány kiinduló pontjánál, a gyülekezetnél az egyházi hatalom gyakorlásának mikéntjére vonatkozólag oly élesen felismerhető. A lutheránusoknál a gyülekezet a maga egészében, a kálvinistáknál a „választottak“, erre „*rendeltek*“, vagyis a presbyterium a hatalom alánya. Természetesen van sok más lényeges különbség is, de az evangélikusoknál fel egészen a zsinatig mindenütt a „gyülekezetek száma“ képezi a vezérlő elvet az egyházkormányzati szervek konstrukciójánál. A presbyterium itt csak az egyházközségi közgyűlés mellett álló tanácsló, előkészítő testület. A zsinati tagokat is nem a presbyterium, hanem az egyházközségi közgyűlés választja, úgy, hogy röviden azt mondhatjuk, hogy náluk a *zsinatgyülekezeti* rendszer az önkormányzás elve. Innen van, hogy az evangélikusoknál az egyházmegyei és kerületi jegyzőket, bírákat nem a gyülekezet, hanem az illető testületek választják, mert ily czélből is közgyűlést egybehívni, nagyon kétes értékű vállalkozás lenne. Innen van, hogy az evang. egyházalkotmány egyházközségi biráskodást nem ismer.

Hogy a mi egyházalkotmányunk, vagyis a zsinat-presbyteri rendszer előnyösebb, azt vitatjuk, de azért evang. testvéreink sok tekintetben megelőztek bennünket. Így, hogy csak két dolgot említsek, az egyik a lelkeszi nyugdíj, a másik a tanítóknak, illetve tanároknak képvisellete az egyházi kormányzó és törvényhozó szervek minden fokozatán. Sőt helyet adtak a bírósági szervezet minden fokozatán is a tanítóknak, illetve tanároknak. S mondjam-e, hogy nem kicsinyeskedtek ezen jog megadásánál, respektálták az iskolát, ennek autonómiáját, nem ütöttek ezen rést, mint a hogy rést ütött a mi törvényhozásunk, azoknak unszolására, a kik a presbyteri elven, mint valami vesszőparipán lovagolnak.

Magyar evang. egyházjogot irt a szerző és irta ezt egyházának maradandó, tartós becsű, nélkülözhetlen kézikönyv gyanánt. Úgy képelem a dolgot, hogy ez a könyv ott lesz náluk a zöld asztalokon tanácskozásaik alkalmával, de ott lesz minden evang. lelkész, tanár, intelligens tanító és egyházi tisztséget viselő világi ember asztalán. És hogyha egy lelkész kér népiskolai segélyt, kongruát, vagy el akar igazodni nyugdíjának, az egyetemes gyámintézet segélyezésének ügyében, ha theológiára óhajtja beiratni fiát, vagy érdeklődik a theol. magántanári vizsga letetésének feltételei iránt, szóval el akar igazodni az egyházi közigazgatás, tanügy, bíraskodás, vagyoni ügy szövevényes útjain, nem kell sokat keresgélni, mint nálunk, az illetőknek mindenféle régebb és újabb törvény- és szabályrendelet-gyűjteményekben, itt van dr. Mikler könyve, ez eligazítja. Nagy munkát, jó munkát végzett a szerző. Előszavában buzdít példájának követésére. Bizonyára reánk gondolt első sorban, a kiknél bizony sürgős dolog egy egységes, kimerítő ref. egyházjog összeállítása, hiszen Kovács A. könyve még a debreczeni zsinat előtt jelent meg. És a ki a magyar ref. egyházjogot megírja, kell hogy előtte legyen e könyv, az evang. egyházjog emez egységes, kimerítő összefoglalása. Kell, hogy előtte legyen még egy okból, t. i. hogy olyan hit, olyan mélységes egyháziasság és e mellett oly elfogulatlanság vonuljon művén végig, mint a minővel dr. Mikler könyvének minden részében találkozunk.

Nyomása, kiállítása csinos, izléses, papírja jó, szóval a külső méltó a tartalomhoz. Kivánjuk, találja meg az érdeemes szerző a nagy munkában a méltó elismerést, jutalmat!

B. Pap István.